

Ekspertgruppens årlige udtalelse 2022

Ekspertgruppens årlige udtalelse 2022 er sammenfattet af formand for ekspertgruppen, direktør Morten Grønbæk på baggrund af drøftelser i ekspertgruppen.

Introduktion

Københavns Kommunes ekspertgruppe for luftforurening samler nogle af de største kapaciteter på området for luftforurening og sundhed i Danmark. Ekspertgruppen mødtes første gang i juni 2019 og har siden bidraget med bl.a. anbefalinger til Københavns Kommune. Ekspertgruppens anbefalinger kan findes på www.kk.dk/sundluft.

I 2021 gjorde ekspertgruppen bl.a. opmærksom på, at der fortsat er behov for mere viden om den lokale luftforurening i København, sammenhængen mellem sygelighed af COVID-19 og eksponering for luftforurening, samt sundhedskonsekvenser af indendørs luftforurening. På den baggrund har Københavns Universitet og Syddansk Universitet i deres analysebidrag til årsrapport 2022 set nærmere herpå.

To af analyserne undersøger den geografiske fordeling af luftforurening, sundhed og sygdom i København bl.a. på baggrund af data fra Copenhagen Air-View projektet. Et af de perspektiver, som vi i ekspertgruppen har drøftet på baggrund af analyserne, er anvendeligheden af data indsamlet med Googlebilen i forhold til vurdering af sundhedskonsekvenser. Google fortsætter indsamling af luftkvalitetsdata i andre byer i verden og ekspertgruppen vil fortsat følge med i forskningen på baggrund heraf og anvendeligheden i forhold til sundhedskonsekvensberegninger.

Vi har i ekspertgruppens tidligere været optaget af COVID-19 pandemien og spørgsmål om eventuel sammenhæng med luftforurening. Københavns Universitet har med et af de første danske studier undersøgt sammenhænge mellem sygelighed af COVID-19 og eksponering for luftforurening i Danmark og København. Her ses en generel sammenhæng mellem at blive eksponeret for luftforurening og få COVID-19, samt COVID-19 relaterede hospitalsindlæggelser. Kronisk syge borgere med hjertekar- eller respiratoriske sygdomme, diabetes og ældre er mest modtagelige og mest tilbøjelige til at pådrage sig COVID-19 på grund af eksponering for luftforurening. På baggrund af studiet fra Københavns Universitet og den nye viden om sammenhænge mellem COVID-19 og luftforurening vil ekspertgruppen igen understrege vigtigheden af at reducere luftforurening i Danmark og i København.

Ekspertgruppen har tidligere anbefalet Københavns Kommune at skabe mere viden om sundhedskonsekvenser af indendørs luftforurening. Syddansk Universitet har i deres bidrag til årsrapport 2022 bl.a. undersøgt sammenhæng mellem boligens indeklima og sundhedskonsekvenser. Analysen belyser mange interessante perspektiver, bl.a. at en stor andel københavnere er generet af trafik- og nabostøj. Sundhedskonsekvenser af både støj- og luftforurening er, som ekspertgruppen også tidligere har påpeget, overlappende dagsordner, fx når støj kommer til vejtrafik. Her ser vi i ekspertgruppen en oplagt mulighed for at sammentænke dagsordner og afhjælpe flere udfordringer på samme tid i København.

Et særligt år med energikrise og mere brændefyring

Europa har i 2022 været præget af en forsyningskrise, hvor bl.a. el- og gaspriser steg markant i løbet af året. Ingen kender endnu den afledte effekt på brændeforbruget i Danmark eller København, men der er ingen tvivl om, at der har været stor efterspørgsel på brænde – også i Danmarks hovedstad. Den store efterspørgsel kan være en indikator for, at der har været mere brændefyring i de københavnske hjem end hidtil. Røg fra brændeovne er stadig den største lokale kilde til partikelforurening i København, og det kan derfor være bekymrende for københavnernes sundhed, hvis brug af brændefyring er blevet mere udbredt. Det er derfor ekspertgruppens ønske, at der følges op på denne indikator i det kommende år, således de sundhedsmæssige konsekvenser kan vurderes.

I maj 2022 vedtog et flertal i Folketinget en ændring af lov om miljøbeskyttelse, der gør det muligt for kommuner at forbyde ældre brændeovne og pejseindsatser, der er produceret før 2008 i områder, der har kollektiv varmforsyning i form af fjernvarme eller naturgas. Ekspertgruppen håber, det bliver muligt at følge virkningerne af lovændringen, og at det får en positiv effekt på københavnernes sundhed.

Luftforurening som risikofaktor for danskernes sundhed

”Ingen personer i Danmark lever uden luftforurening”

Sundhedsstyrelsen, 2023

Sådan indleder Sundhedsstyrelsen kapitlet om luftforurening i den nyeste udgivelse om sygdomsbyrden i Danmark. En af de mere betydningsfulde begivenheder på området for luftforurening og sundhed i Danmark er netop denne udgivelse om danskernes sundhed. For første gang nogensinde indeholder udgivelsen en risikofaktor for luftforurening på lige fod med almene risikofaktorer for rygning, alkohol og fysisk inaktivitet. Rapporten konkluderer, at partikelforurening med fine partikler (PM_{2,5}) har den største forekomst i befolkningen af de ni udvalgte risikofaktorer, samt rangerer som den sjette risikofaktor for danskernes sundhed efter rygning, stillesiddende fritidsaktivitet, alkohol, lav score på den mentale helbredsskala og usundt kostmønster.

Sundhedsstyrelsens rapport viser, at der i Danmark årligt er lidt over 1.000 *ekstra* for tidlige dødsfald forbundet med eksponering for *moderate* og *høje* niveauer af partikelforurening med fine partikler til sammenligning med eksponering for den almindelige, *lave* niveauer af partikelforurening med fine partikler af luften. Sundhedsstyrelsens beregning tager ikke almindelige (eller lavere) niveauer af partikelforurening i betragtning. Dvs. den partikelforurening som vi alle er udsat for hele tiden. Den tager heller ikke flere typer af luftforurening i betragtning fx kvælstofdioxid eller ozon. Dette gør desværre, at beregningen ikke er direkte sammenlignelig med andre beregninger af helbredskonsekvenser og sygdomsudfald grundet sundhedsskadelig luftforurening i Danmark.

Således udmærker Sundhedsstyrelsens udgivelse sig først og fremmest ved at gøre det tydeligt, at luftforurening *også* er en vigtig risikofaktor for folkesundheden – og give denne en plads i den nationale og kommunale forebyggelsesindsats. Ekspertgruppen ser Sundhedsstyrelsens udgivelse som et vigtigt skridt på vejen til at sikre, at konsekvenser af sundhedsskadelig luftforurening med større tydelighed indgår i folkesundhedsarbejdet i Danmark og i København i fremtiden.

Forslag til nye grænseværdier for god luftkvalitet i Europa

I efteråret 2022 varslede EU-kommissionen med et forslag til revision af det såkaldte

Luftkvalitetsdirektiv bl.a. med udgangspunkt i nyeste viden om sundhedskonsekvenser af luftforurening herunder WHO's nyeste udgivelser. Med forslaget vil EU's grænseværdier fremover skulle nærme sig de seneste retningslinjer på området fra WHO i 2030, og har som målsætning at være helt forureningsfri i 2050.

Ifølge EU-kommissionen estimeres, at luftforurening i dag er årsag til omkring 300.000 for tidlige dødsfald i Europa og derudover årsag til forskellige sygdomme.

"Air pollution is the greatest environmental threat to health and a leading cause of chronic diseases, including stroke, cancer and diabetes. It is unavoidable for all Europeans and disproportionately affects sensitive and vulnerable social groups."

EU-kommissionen, 2022

Forslaget til nye grænseværdier vil kunne reducere sundhedskonsekvenserne af luftforurening i Europa med omkring 75 pct. over de næste 10 år. Ekspertgruppen ser positivt på EU's forslag om lavere grænseværdier, der også vil få betydning for luftforurening i Danmark og København, da luftforureningen bl.a. i København vil overskride de foreslåede niveauer for flere stoffer, og derfor vil kræve handling for at reducere disse.

Fremtidige perspektiver på arbejdet med luftforurening

Luftforurening har, for langt de fleste stoffer, været faldende i Danmark siden 1990, og for flere stoffer er der næsten tale om en halvering. Der ses sammen udvikling i estimerede helbredseffekter i Danmark, som følge af luftforurening. Her er i samme periode et fald fra omkring 8.100 for tidlige dødsfald i 1990 til omkring 3.900 i 2021.

Vi bliver dog klogere på sundhedskonsekvenserne af eksponering for luftforurening, selv ved relativt lave niveauer som i København, hvorfor der fortsat er og ses betydelige konsekvenser af luftforurening. Fire års arbejde i ekspertgruppen har vist, at vejen til øget viden om de sundhedsmæssige virkninger af luftforurening i København er en del af en bredtfaavnende dagsorden. Den handler bl.a. om,

- hvordan forskellige miljøfaktorer påvirker den urbane folkesundhed,
- hvordan de svar, der gør sig gældende i klimadebatten, også er svar ind i drøftelserne om, hvad der kan gøres i forhold til byernes luftforurening, og om
- hvordan det hverdagsliv vi har på fortov, cykelstier og hjemme i stuerne påvirkes af en risikofaktor, vi ikke selv er herre over.

FNs Klimapanel fremhæver i en ny rapport om klimaforandringer, at hurtig implementering af flere kortsigtede klimaløsninger kan begrænse både planetære og menneskelige klimaskader og dertil resultere i flere samtidige positive effekter for luftkvalitet og sundhed:

Deep, rapid and sustained mitigation and accelerated implementation of adaptation actions in this decade would reduce projected losses and damages for humans and ecosystems, and deliver many co-benefits, especially for air quality and health.

FN's Klimapanel, AR6 Synthesis Report

(<https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/resources/spm-headline-statements>)

Sundhedsskadelig luftforurening i urbane områder er svært at gøre noget isoleret ved. Vi kan anbefale, at man som borger forsøger at undgå eksponering, men reelt er det ikke muligt. I stedet kan man begrænse egen eksponering, hvis man fx har en kronisk sygdom, er ældre eller gravid. Fire års arbejde har gjort det tydeligt, at der ikke er en selvstændig eller individuelle løsning, der kan sikre god luftkvalitet i Danmarks hovedstad. Der skal strukturelle ændringer til, hvis luftforurening skal reduceres.

Der er til gengæld et stort potentiale i at gribe fat i flere samtidige urbane sundheds-, miljø- og klimaudfordringer – og finde løsninger, der matcher flere problemer samtidig. Fx kan både luft- og støjforurening reduceres med en ny roadpricing-model for hovedstaden, som vi i ekspertgruppen har omtalte i anbefalingerne til Københavns Kommune fra 2019. Ligesom klimaløsninger med begrønning og grønne ruter på cykel og til fods gennem byen kan give mindre eksponering for sundhedsskadelige luftforurening i hverdagen. På linje med den seneste rapport fra FN's Klimapanel, der netop fremhæver, hvordan flere dagsordener hænger uløseligt sammen, er det ekspertgruppens anbefaling, at agendaen omkring konsekvenser af sundhedsskadelige luftforurening kædes tættere sammen med andre vigtige dagsordner.

Om ekspertgruppen

Ekspertgruppen er nedsat af Københavns Kommune i 2019 for at bidrage med øget viden om de sundhedsmæssige konsekvenser af luftforurening i København.

Ekspertgruppen, der samler de største kapaciteter på området for luftforurening og sundhed i Danmark, har over årene bidraget med adskillige anbefalinger til Københavns Kommune.

Ekspertgruppen er løbende udvidet, hvilket understreger det faglige engagement i en vigtig dagsorden, der kæder sundhed sammen med andre dagsordner.

Ekspertgruppen kommer med en årlig udtalelse på baggrund af drøftelser i ekspertgruppen og nationale og internationale udgivelser, der kan bidrage til mere viden om sundhedskonsekvenser af luftforurening og renere luft i byen og dermed bedre sundhed for københavnere. I 2019 og 2020 udarbejdede ekspertgruppen anbefalinger og siden afgivet en årlig udtalelse.

Anbefalingerne findes på www.kk.dk/sundluft.

Ekspertgruppens medlemmer

Ekspertgruppen består af følgende medlemmer:

- Direktør Morten Grønbæk (formand), Center for Sundt liv og Trivsel
- Professor Annette Kjær Ersbøll, Syddansk Universitet, Statens Institut for Folkesundhed
- Seniorforsker Thomas Ellermann, Aarhus Universitet, Institut for Miljøvidenskab – Atmosfærisk Modelling
- Seniorforsker Steen Solvang Jensen, Aarhus Universitet, Institut for Miljøvidenskab – Atmosfærisk Modelling
- Professor Torben Sigsgaard, Aarhus Universitet, Institut for Folkesundhed – Miljø, Arbejde og Sundhed
- Professor Ole Raaschou-Nielsen, Kræftens Bekæmpelse, Center for Kræftforskning
- Professor Ulla Vogel, Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø

- Professor Zorana Jovanovic Andersen, Københavns Universitet, Institut for Folke sundhedsvidenskab
- Lektor Marie Pedersen, Københavns Universitet, Institut for Folkesundhedsvidenskab
- Professor Steffen Loft, Københavns Universitet, Institut for Folkesundhedsvidenskab
- Lektor Teis Nørgaard Mikkelsen, Danmarks Tekniske Universitet, Institut for Miljø- og Ressourceteknolog
- Professor Geo Clausen, Danmarks Tekniske Universitet, Institut for Miljø- og Ressourceteknologi
- Seniorrådgiver Kåre Press-Kristensen, Rådet for Grøn Omstilling